

Comarques Valencianes

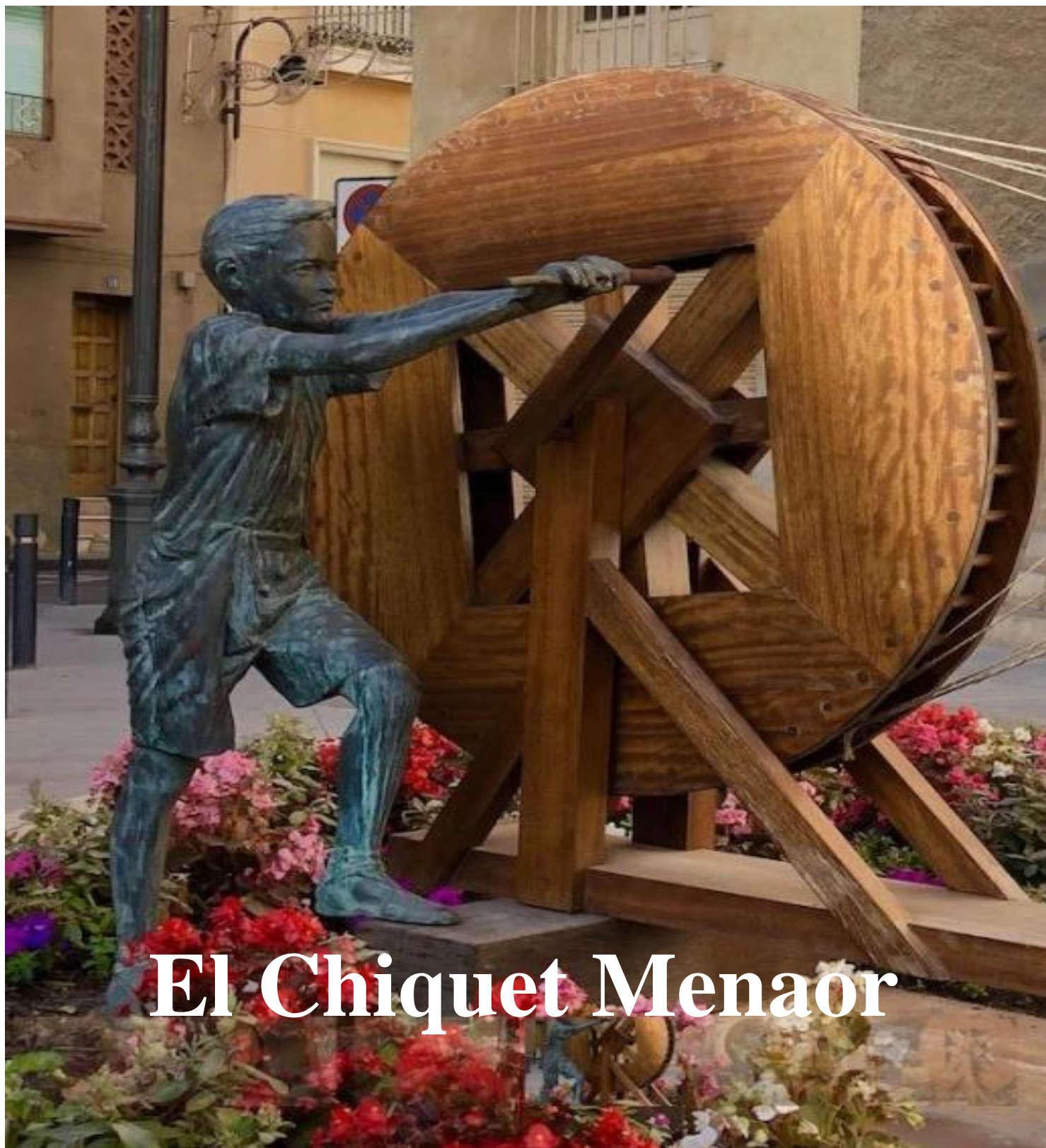
Informatiu Cultural Valencià

PREU: 0 €. Això sí, la propina sense llimit. **CREVILLEN** **Primer Trimestre 2024 – número 05**

Gmail anticregnevalencia@gmail.com

Facebook. @anticregnevalencia

ACLARIMENT: Esta publicació està redactada en la Normativa de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana. Encara que és una obra colectiva, l'encarregat de la redacció final de cada article té llibertat per a fer-ho en la normativa d'accentuació de la seua preferència. Este tema és motiu de debat, pero no de divisió, entre nosatres.

El Chiquet Menaor

Escrit en Llengua Valenciana
Normes del Puig

SUMARI

EDITORIAL: Monument al Chiquet Menaor

Qui decidix si el valencià és o no llengua són els científics

El barri Vayona. Joaquín González Durán

Fundació l'Orde de Montesa. Pedro Fuentes Caballero

Concepció González, "La Concha la Gallina". Joaquín González Durán

Notícies dels antics teatres de Crevillent. Salvador Puig Fuentes

El "país valencià". Roc Chabàs Associació

Carmel Navarro i Llombart. Paco Llinares Pascual

Bandera del Regne de València. En Pere Fonts i Cavaller

El penó de la conquesta. En Pere Fonts i Cavaller

¿Cóm distingiries un valencianiste d'un catalaniste? Comarques de l'Antic Regne de València

Joan Cascales, l'últim parlant d'àrap de Crevillent. Per Vicent-Josep Pérez i Navarro

NOTA DE LA REDACCIÓ.

Els articles que van firmats són de l'exclusiva responsabilitat de l'autor. L'equip que confecciona esta revista convida als afiliats i simpatizants de l'Associació; per a que fent us de la democràcia interna que hem promés respectar, expressen lliurement les seues opinions sense més límits que els imposts pels estatuts de l'Associació.

SALUTACIONS

Monument al Chiquet Menaor

EDITORIAL

Està situat en un extrem de la plaça de l'Ajuntament. L'escultura en bronze del «Chiquet Menaor» en la seua corresponent roda de dur, mostra l'arraigada a la tradició i el respecte pel treball en el que s'identifica el poble de Crevillent.

Junt a l'estàtua la roda de fusta va ser donada per José Luis García “Guchi” i les plaques en bronze en la poesia que va dedicar al chiquet menaó:

¿Per qué, eixos mañacos pense yo, treballen, si no tenen força, ni tenen edat? ¿Per qué?...diu la via...perque la justícia no regna a on impera la necessitat.

Qui decidix si el valencià és o no llengua són els científics

En cap país ni idioma, les universitats són les encarregades de regular i normativisar un idioma. Solament poden estudiar-ho. La disciplina encarregada d'unir ortogràficament dos llengües o dialectes és la filologia comparada. És dir, si la des d'un punt de vista sociolingüístic es considerara adequat unificar totes les llengües llatines (o el Gallec/Portugués o qualsevol llengua qüestionada), la filologia comparada és l'encarregada d'elaborar una ortografia unificadora. Un oríge comú no és motiu suficient per a l'unificació, ya que totes les llengua procedixen d'unes atres, normalment, este tipu d'unificacions es fan per motius polítics i nacionals, en el cas del valencià, l'únic motiu és l'unitat dels Països Catalans. Per lo tant qui crea un estàndart són els filòlecs, i qui decidix lo que és o no llengua és el poble que la parla, estudiat pels sociolingüístics.

El barri Vayona

Un dels barris més populars de Crevillent ha segut i és el Barri de Vayona (també escrit Vallona). Este lloc antigament va tindre fama de ser un barri de “filaós i menaós” i ha segut breçol igualment de personages de tota índole molt populars en la nostra localitat, inclús en l'àmbit deportiu del boxeig. El barri en temps antics es autoabastir. Contava en establiments de lo més divers: un dels principals era El Forn dels

Roques, també tenia “les tendes de la Caballa i La Flora”, la Taverna de la Pichona, la Jepsà dels Brufaus, després dels Parreños, El Molí del Tio Vicent, l'Escola de la Tia Lola La Carafala, aixina com corrals de cabres que d'allí eixien “camí de la serra”, com les del Marchantero, El Bola, Els Ferreros o Els Carafals.

També contava el barri en el depòsit d'aigua que abastia a tot Crevillent i que en el seu dia va ser construït en l'antic Calvari del poble, puix antigament el Calvari estava en el barri de Vayona. Contaven els més antics del lloc que la processó de Divendres Sant acabava allí.

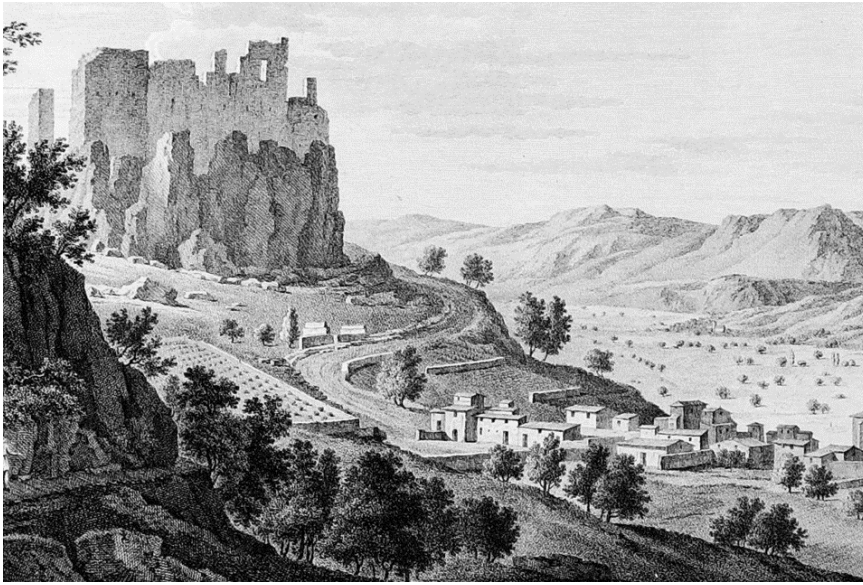
El barri de Vayona va tindre molt moviment econòmic en els anys de la post-guerra en els que el menut comerç dinamisava la vida del barri i facilitava el sustent en aquella época de crisis, ya que la majoria dels seus veïns compraven de “fiat” i pagaven quan podien, d'una atra manera no hagueren tingut qué menjar. El barri despertava molt primerenc, casi de matinada, quan els treballadors, “els filaós”, començaven a “polir el fil”. En una clau de ferro que estacaven al sol en un martell o “parpal”. El tintineig d'eixe martellejant soroll era el despertador de tot el barri, tots i cada u dels dies de la semana en alguna excepció. Els dilluns, la majoria dels treballadors feyen “festa” i ampraven el dia per a anar de tavernes, dormir o eixir al camp de recree i en colles a fer-se alguna “perola d'arròs”. La majoria eren treballadors que treballaven 365 dies a l'any i de sol a sol.

Veïns de Vayona varen formar un equip local de fútbol cridat “El Penyó”. També contava el barri en un saló per a deprendre a ballar i a on es tocaven guitarres i bandúrries i es cantava com sempre s'ha fet en el nostre poble. Eixemples d'això era la família Olivares i “el Gil”, entre uns atres. Els chiquets jugaven feliços en el carrer des de ben chicotets i en els dies més calorosos anaven en cuiro, per lo que una cova que hi havia al costat del Forn del Roque a on jugaven els chicotets va adquirir popularment el nom de “La Cova dels Lilis”. Aquells pobres chiquets tenien una infància molt curta puix tot lo més als 8 anys els posaven a treballar, en quant aplegaven “al clau de la roda de menà”. I si eren baixets se'ls posava un montó de terra a on pujar-se per a que alcançaren a menar.

Joaquín González Durán

Traduït del castellà a la Llengua Valenciana per l'Associació Comarques de l'Antic Regne de València

FUNDACIÓ L'ORDE DE MONTESA

El Temple era una orde militar com la de Calatrava y la de l'Hospital. En aquell temps (nos referim a la segon mitat del sigle XIII, coetàneu en lo regnat del rei Jaume I el Conquistador, els mahometans es proponien conquistar lo mon a fi de desarrelar el cristianisme y impondre per la força la religió mahometana. Per això hi havien órdens militars integrades per religiosos que en temps de guerra defenien en les armes la

civilisació cristiana.

Havent-se acusat en França als Templaris de greus immoralitats, lo nostre rei Jaume II aconsellat de l'inquisior general, donà manament de detenció preventiva contra tots els templaris dels seus dominis, convocant-los a un tribunal constituït en l'iglesia de Sant Doménec de la nostra ciutat. Ad alguns varen fugir disfressats, atres es varen resistir en les armes en ses castells especialment Peníscola, fins que varen ser rendits, pero el tribunal presidit pel bisbe de València Despont no trobà en els cap de delictes dels que eren acusats. També lo Concili Provincial de Tarragona va proclamar l'innocència dels templaris el 4 de novembre de 1312.

No era, puix, qüestió d'immoralitat, sino la venjança de Felip el Fermós el monarca francès, que no va dubtar en calumniar-los per tal d'arreplegar les seues riqueses. Aquell home sens'escrupuls feu morir en la foguera al gran mestre Jacob Molay, conseguint del Sant Pare Clement V la supressió de l'esmentà orde militar y s'apoderà dels seus bens que era lo que ell hi havia desijat.

Jaume II El Just va procedir d'una manera mes digna, puix que a l'adornarse que el Temple hi havia segut suprimit per la legitima autoritat de l'iglesia, ell mateix va fundar una atra Orde religiosa-militar nomenant-la de Montesa, que en l'esmentà població del Regne de València v'establir la casa del Gran Mestre y esta nova orde arreplegà tots els bens de la dissolta. (Hui podem contemplar en la porta de l'edifici de l'iglesia del Temple de la nostra Ciutat, - actualment Govern Civil- l'escut de la Orde de Montesa).

Esta nova orde va ser aprovà pel papa Joan XXII el 10 de juny de 1317. El Comanador d'Alcanyis en representació del Gran Mestre de Calatrava, va impondre l'habit al primer Gran Mestre de Montesa, Guillem d'Eril, y en aquell moment també es donà l'habit a huit cavallers. Tots els pobles, cases, terres y castells que hi havien posseït els templaris varen passar als dominis dels de Montesa.

Pedro Fuentes Caballero

Concepció González, “La Concha la Gallina”

Concepció González, més coneguda com “La Concha la Gallina”, era una dona que tenia una draperia en l'antic Crevillent. Est era un establiment de compra venda de qualsevol tipus de tifell o producte que es puga imaginar susceptible de comprar o vendre. Cal pensar en les necessitats tan grans que hi havia en època de post-guerra en la que s'aprofitava qualsevol cosa. Res es tirava. I la chicalla d'aquella època, tan escassa de mijos, anava tot el dia casi sense menjar, farta de menar, despuix de la qual cosa anava a arreplegar lo que anara a la Rambla, que era el lloc a on tot lo món tirava les carraques que ya no volia.

D'ahí ve el dit tan nostre quan alguna cosa ya no nos servix i diem: “Això, per a tirar-ho a la Rambla”. Puix allí anaven els chiquets a buscar qualsevol ferro, pots de conserva, arams, espartenyas velles de

cànem, draps, etc... Qualsevol cosa que es poguera vendre.

Lo més preciós de trobar era el plom sobretot de encanyat, el coure o el metal. Allò era com trobar un tresor i es venia al pes. Anaven en lo trobat a “La Concha la Gallina” que la seua draperia estava situada front a la porta sur del llavador, lo que ara és la Biblioteca Municipal. Allí dins tot el material es classificava en montons segons la seua espècie, hi havia fins a un montó d'ossos de dàtil. I és que com dic, s'arreplegava de tot. Recort que els “mañacos” anaven en un pot per la plaça, pels carrers i Rambla dalt, Rambla avall mirant al sol i arreplegant de tot, inclús puntetes (com si fora allò de “la tonta el bote”). En este establiment també s'utilisava el canvi, per eixemple, si a una dona li feya falta alguna cosa per a la seua casa o la seua cuina puix li duya a la Concha la Gallina alguna cosa per a canviar-li-ho per lo que necessitara ya fora un plat, una tassa, una gerra...etc, per a això tenia allí un moble en vàries peces de vaixela exposades. Una curiositat, inclús s'arreplegava i es venia el “garrofín” que és el pinyó roig que hi ha dins de les garrofes. En açò s'elaborava una espècie de goma en la que engrossar textils. Puix be, per un grapat de qualsevol d'estos objectes o productes, “La Concha la Gallina” els donava als chiquets una miqueta de diners, algun “quinzet”, en el que comprar-se alguna chuchería i alguna volta, fins a per a anar al cine.

Recort que esta senyora tenia un fill cridat el “Paquito el Trapero”, que anava en un carro que duya uns barandells en peces de vaixela penjant i les anava canviant per qualsevol cosa de ferralla o per draps nous.

En aquella època podem dir que funcionava de maravella el reciclar i tot s'aprofitava i aixina ademés es contaminava menys.

La joventut en aquella època treballava incansablement durant la jornada en el seu lloc de treball i despuix, ademés, en els seus temps lliures arreplegant qualsevol cosa que poder vendre. Aixina, en moltíssim esforç de tota la població es va anar poc a poc alçant un país assolat per una cruel guerra. En aquella època en que tanta fam hi havia, recorde vore moldre les garrofes, i fer en elles farina i una espècie de llet en pols en la que s'alimentava als chiquets. De fet, gràcies a este fruit es va criar en temps de guerra a més d'un. I com a homenage a cada una d'estes persones que s'han guanyat la vida com han pogut, incansablement i en estes professions tan particulars, servixca este escrit com a reconeiximent a tots ells.

Joaquín González Durán

Traduït del castellà a la Llengua Valenciana per l'Associació Comarques de l'Antic Regne de València

Notícies dels antics teatres de Crevillent

Per a recaptar senyes sobre els teatres que va tindre Crevillent res millor que recórrer a les notícies publicades en els periòdics de l'última dècada del segle XIX: "Centro de la Unión" i el "Eco de Crevillent" i els que varen aparéixer en el primer quart de la següent centúria: "La Voz de Crevillente" i "Regeneración" (algun d'ells daus a conéixer per J. Sempere Pastor). La llectura d'estes publicacions és de gran interès per quant reflectixen l'estat de Crevillent per aquelles dates. El nostre poble gojava de bona salut econòmica despuix d'haver soltat el llastre de les imposicions feudals mig segle abans. En dit estat de prosperitat, les dos últimes dècades del segle XIX serien pròdigues en inauguració de servicis públics beneficiosos per a la ciutat: Estació de Ferrocarril -per part de l'Estat-, acabat de les obres del temple de La nostra Senyora de Belen (a falta d'obres menors), i les efectuades per l'Ajuntament en el beneplàcit de la ciutadania: Hospital i Llavador (reedificats els dos en el mateix lloc que ocupaven), un nou Cementeri Civil i Llaic, un Matador, en substitució de l'anterior antihigiènic i obsolet. De la mencionada inauguració del Llavador i de l'Hospital que va tindre lloc en dumenge 29 de novembre de 1885, devem resaltar el clima de goig imperant per haver segut vençuda dos mesos abans l'Epidèmia del Còlera que tantes morts va causar en la població. Al mateix temps que les institucions de caràcter oficial acometien les mencionades obres d'evident interès social, persones en cert poder econòmic decidien invertir en empreses que oferiren espectàculs de diversió dins d'edificis, construint primer el cridat popularment "El Teatret" i, més tart, el Teatre Chapí. Del primer tenim notícies del seu funcionament des de 1880. Situat en la Plaça de Sant Francesc, nomenada aixina per ser un espai obert en el lateral dret del carrer de Ruiza a on en la frontera sur hi havia un quadro de Ntro. Sto. Patró. Nou anys despuix el periòdic "Centro de la Unión" acollia els rumors que circulaven "sobre la construcció del nou teatre, puix tenim entés que s'ha manat fer el pla".

Desconeixem els detalls de dit anteproyecte, pero varen tindre que passar vinticinco anys per a realisar-se en El Chapí. Mentres, "El Teatret" va acaronar a les diferents classes socials a presenciar tot gènere de representacions: drames, comèdies, varietats, sarsuela, concerts de música i corals. En ell va iniciar la seua marcha el recent creat "Orfeón Crevillentino" i, més tart, en l'inici del nou segle, va fer la seua aparició el gran invent del Cinematógraf en inusitat èxit.

Respecte a l'apartat d'espectàculs, el mencionat "Centro de la Unión" informava de l'èxit de la Srta. Rodríguez Valdivia interpretant les comèdies "No hay mal que por bien no vengan" i "Diabluras de Perico", molt del gust de l'alta societat. Segons el periodiste, "lo más distinguido de la sociedad crevillentina ocupaba todas las localidades del teatro". Una altra publicació, "El Eco de Crevillente", revista quinzenal d'idees maçòniques editada a partir de 1895, informava de que "para diciembre de este año el Orfeón Crevillentino pondrá en escena las aplaudidas obras: El Juramento y Marina". El tercer periòdic del que hem tret notícies sobre els teatres, "La Semana", apareix en l'any 1905, oferint-nos dos anys despuix senyes molt interessants sobre l'interés dels crevillentins per les arts escèniques. Servixca com a mostra l'interpretació de el "drama de Guimerá: Tierra Baja". D'ahí les alusions del periodiste als rumors: "se dice que en el solar resultante de la demolición del Castillo se construirá un teatro". Es denominaria Cinema Iris, inaugurat vinticinco anys despuix.

Obert a celebrar els actes importants, el Teatret també va acollir a partir de 1905 els mítins que tenien lloc a continuació de les "Dianas" del Primer de maig per a enaltir la Festa del Treball. Fins a enguany les notícies que nos han aplegat parlen d'activitats escèniques, pero dos anys despuix va irrompre en el local el gran invent del Cinematógraf, cine mut que feya les delícies del públic, que tenia la ventaja de poder fer dos o tres sessions en una vesprada. Els germans "Carreño, propietaris de la màquina de proyectar películes com "La linterna Mágica", "El Motín de Odessa", varen tindre l'encert d'estrenar la nit d'un dijous una bonica vista d'esta població presa des del carrer Sant Sebastià". Les películes, amenisades per un pianiste del poble i comentades per un empleat dels Carreños, provocaven les llàgrimes o rialles dels espectadors. Per a estos, el comentariste preferit era Juli (-Que explique Juli, cridaven quan hi havia alguna interrupció). El pas del temps i la creixent demografia varen deixar obsolet el menut Teatret proporcionant l'edificació del desijat Chapí. A semblança de l'anterior ubicat en un espai obert en el carrer sant Sebastià, passat el Pont, lloc que el poble cridaria "Replazeta del Chapí". Inaugurat el dissabte 14 de febrer de 1914, derribat a principi d'este sigle (costum dels nostres governants), per a construir un atre nou segons els cànons de la modernitat. Pero la recent història, recorts i vivències de l'enyorat Chapí mereixen un atre artícul.

Històries per a contar, per Salvador Puig Fuentes

Traduït del castellà a la Llengua Valenciana per l'Associació Comarques de l'Antic Regne de València

El “país valencià”

Algun progrés catalanet tenen l'arrogant gosadia no sols d'exhibir la seua evident ignorància històrica sino també de vanagloriar-se d'haver segut algú dels “acunyadors” de la poblerenca denominació “país valencià” per a l'inveterat i històric Regne de València.

Eixe mal nom denominatiu podria ser vendiblement en aquella illetrada esquerra fusteriana dels anys '60 i '70 que no tenia internet i mai llegia un llibre. Pero es impensable en la voràgine informativa dels anys 2010 a on el que no vol llegir archius originals i documentar-se adequadament, es perque preferix ser un terrós de l'història.

Tal es el cas, pareix ser, d'eixe “model” retoret de Novelda, un tal Javier Muñoz-Pellin que va presumint, en premsa local, de la seua genial i poblerenca contribució a la difusió de lo que sempre va ser pura barbàrie denominativa: lo de “país valencià” (LVemv.21.10.2010) Conten les cròniques que els historiadors catalans sempre van patir un agut complex d'inferioritat respecte al Regne de València perque Catalunya mai va ser un regne i no ha existit mai ni un sol document històric a on es parle de la mes mínima intenció dels Reis d'Aragó de canviar la seua històrica condició de “comtats de la Marca Hispànica”.

D'eixe inconfessable complex d'inferioritat català, ha participat sempre la nostra illetrada esquerra deslleal. I en el seu rendit vassallage a la burgesia del nort, es va inventar el barbarisme històric "país valencià", una denominació geogràfica creada per a insultar als valencians.

La paraula "país", com be definix l'academic Antonio Capmany i de Montpalau: "A on no hi ha nació, no hi ha pàtria: perque la paraula “PAYS” no es mes que terra que sustenta persones i vesties al mateix temps" (“Sentinela contra els francesos”. Gómez Fuentenebreo. Madrid.1808). Pur concepte terrós. Pel qual es pot afirmar, en absoluta rotunditat, que el topònim "país valencià " MAI ha existit llegalment com denominació pròpia d'una zona geogràfica ni, molt manco, com denominació d'un polític per a referir-se a València.

Va ser pur invent d'ayatolàs fusterians en estat d'ebri deliri i el seu intent de colar-ho ,sense valor jurídic, en el preàmbul del Real Decret Llei de preautonomia de la Comunitat Valenciana 17 de març de 1978: una malifeta de l'esquerra. L'única identitat històrica que se'ns pot aplicar marítimament es el de Regne de València, denominació molt anterior a la conquesta de Jaume I. El "Regnum Valentiae" existia ya quan el rei de Castella, Alfons VIII, el de les Navas de Tolosa, va firmar el famós Tractat de Cazorla en Alfons II d'Aragó, (yayo del Conquistador), el 14 de decembre de 1179.

En eixe Tractat es delimitaven les terres a conquistar per cada u d'ells o dels seus successors.

A partir de la conquesta del “cap i casal” en el sigle XIII, el Regne de València va ser jurídicament reestructurat en noves normes que li van convertir en un Estat de Dret totalment autònom, en els seus organismes legislatius, judicial i eixecutiu, regit pels seus propis furs i privilegis i formant el seu propi "Corpus juris" fins que, quasi mig milenari després i per un acte de força, fora abolida la seua llegalacions per un príncep estranger en 1707: Felip IV De València i V d'Espanya.

Pero ni tan sols eixe mateix príncep, que va regnar en el nom de Felip IV de València i V d'Espanya, va suprimir el nom Regne de València que va continuar existint com a demarcació administrativa. Tant Felip IV de València i V d'Espanya, com els seus successors es van titular en la seua diplomàtica "Rei de València" i no es coneix cap documentació en que el poder constituït declare taxativament extinguit el Regne de València.

Inclòs en la divisió d'Espanya en províncies per Javier de Burgos en 1833 el Regne de València va ser dividit en tres parts pero, així i tot, els seus municipis no van ser, en absolut, atribuïts a demarcacions foranes. Van permaneixen afiliats al Regne de València. I replets estan les estanteries de l'Archiu Històric Nacional, de l'Archiu de la Corona d'Aragó i, en especial, els de l'Archiu del Regne de València de documentació que certifica la identitat històrica del nostre territori i la seua antiga clàssica "denominació d'origen": REGNE de VALÈNCIA.

Roc Chabàs Associació

Cinema. Iris Crevillent Image de finals dels 50

En la foto: cartells (pissarra escrita en guix) en programa doble:

Quentin Durward (Les aventures de Quentin Durward) (1955).

Richard Thorpe, en Robert Taylor i Kay Kendall; Lili Marlen,

película indeterminada. Foto de Juan Agustín

CARMEL NAVARRO I LLOMBART

(valencia 1848-1893)

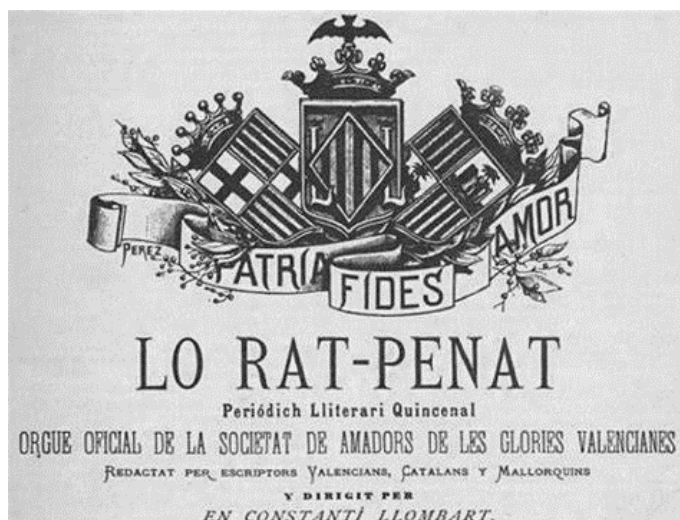
Més conegut pel seu pseudònim CONSTANTÍ LLOMBART i de formació pràcticament autodidacta, va començar jove a escriure. Abans dels 20 anys ja va escriure obres breus en castellà, tant poesia com teatre (“En lo mercat de valència” i “La calumnia castigada”).

La revolució de 1868 (SEXENI REVOLUCIONARI 1868-1874 periodo des del triomf de la revolució de setembre de 1868 fins a la Restauració borbònica - Alfonso XII) va ser per a ell com "la revelació d'un món desconegut", per lo que va prendre part activa en ella. Va col·laborar en diaris republicans com “El

diablo cojuelo”, “La propaganda republicana” y “La ilustración republicana federal”(1871-1872). Va escriure “Cantos republicanos” (llibre de poemes) i unes faules baix el nom de “Flores y Perlas”(1873). En 1873 també nos deixarà el seu interessant document sobre el “cantón valenciano” “Trece días de sitio”. El seu pensament polític republicà ho va plasmar en les seues obres “Justicia contra Justicia”, “La esclavitud de los blancos” y “Lo darreragermanat” (1884).

Lo més important i destacable va ser que a pesar del seu pensament polític, la revista que va fundar i va dirigir des de 1875(1875-1884):EL CALENDARI LLEMOSÍ, LO RAT PENAT (anual), es va convertir en l'orige de la societat (LO RAT PENAT) que va unir tant a la dreta i a l'esquerra en un mateix objectiu. Entre 1884 i 1885 va fundar també la revista quinzenal de la mateixa capçalera: LO RAT PENAT -PERIÓDICH LLITERARI QUINCENAL-. En el subtítol es feya constar: "redactat per escriptors valencians, catalans i mallorquins", lo que nos dona una idea de la voluntat integradora de Llobart. En la seua capçalera figurava també la divisa: “Pel fil traurem lo capdell”.

El "Calendari Llemosí" va ser la llavor de la futura societat LO RAT PENAT (1878), en la que pretenia reunir als escriptors valencianistes entorn a esta publicació ("societat d'amadors de les glòries de València i son antic Regne"). Al final va tindre que enfrontar-se per raons ideològiques, polítiques, de classe, etc en l'influència de Teodor Llorente Olivares, ya que Llobart pretenia atraure al valencianisme -més cultural que polític- a àmplies capes populars. Llobart seguia el camí traçat pel calendari Català de Francesc Pelagi Briz i del Armanà Provençau.

La seua obra més important va ser "Los fills de la morta-viva" (1879-1885 y 1973). És una biobibliografia d'escriptors valencians, en la que va voler comunicar que l'abandonament lliterari de la pròpia llengua era una vergonyosa ingratitude i que, gràcies a aquells autors, la resurrecció de la llengua estava en marxa.

Va dirigir els semanaris satírics "El Pare Mulet" i "El Bou Solt" (1877), va reeditar alguns dels periòdics de Bernat i Baldoví i va publicar part de les obres de Francesc Mulet. Va fer també una 3ª edició del Diccionari valencià-castellà de José Escrib Martínez.

Atres obres seues varen ser: "Tabal i Donsaina" (1878), "Tipos d'auca" (1878), "La Suiza Valenciana. Guia de Buñol y sus alrededores" (1884) i "Valencia antigua y moderna" (guía urbana 1887).

En els seus últims anys va reemprendre el seu republicanisme federal de joventut i va agrupar en torn seu a diversos jóvens en els que va influir en major o menor mesura. Entre ells es trobava Rafael Altamira Crevea i Vicente Blasco Ibañez.

La cerimònia del seu sepeli va ser llaica, en el cementeri civil i en l'ataüt cobert per la bandera republicana.

Llombart va ser un dels nostres màxims representants de la RENAIXENÇA (junt a Llorente), no solament preocupat per la lliteratura valenciana sino també per aspectes llingüístics i nacionals.

Estava interessat pels problemes nacionals encara que defenent tot lo valencià (no devia ser una obligació viure en Madrit i publicar allí per a ser una figura reconeguda). Lo que volia era atraure al valencianisme a amplis sectors populars de la societat.

Lo més important és que Llombart va unir les dos corrents que hi havia en LO RAT PENAT, i en la societat d'aquella época, per a que tots els valencians anaren junts (tots a una veu) per amor a les glòries valencianes.

Va reviuire l'ilusió i el prestigi de tornar a escriure en LA NOSTRA LLENGUA VALENCIANA.

Paco Llinares Pascual

Bandera del Regne de València

Bandera del Regne de València, que anava sempre davant de la institució vici-militar, fundada pel gran rei En Jaume I, nomenada la Companyia del Centenar de la Ploma.

La Senyera del Regne de València du unida al pal una franja de blau celest en la corona real brodada en or, de la qual franja descendixen, verticalment, atres, més estretes, de seda carmesí i alama daurada, en les quals es representen les barres de l'escut

d'Aragó.

Pareix, segons diversos testimonis escrits, que, al cap d'amunt del pal, no sempre dugué la Senyera l'elm d'argent sobre el qual obri les ales de Lo Rat Penat i que abans de l'any 1503 era rematada per una llança daurada.

La Senyera ha esta confeccionada de nou, una vegada abans de l'any 1500 i renovada o restaurada, segons notícies certes tres vegades: en 1596, en 1638 i ara fa pocs anys.

Sagrada insígnia de la fe, la pàtria i la llibertat dels nostres antepassats diu Eduard Martínez Ferrando en parlar de la Senyera, el seu oríge es remonta al tems de Pere II el Cerimoniós, pero el rei En Jaume ya parla de una Senyera en el FUR XVIII, de "Curia et bajulo".

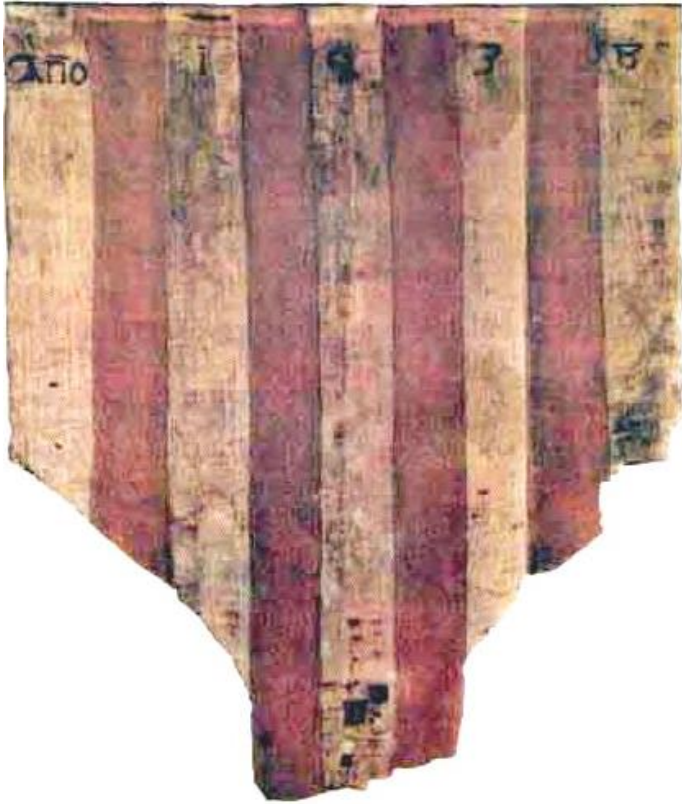
I també va onejar al vent, hissada a la finestra de la Sala Municipal, al capdamunt de les Torres dels Serrans o be en atres llocs del recint ciutadà, per a cridar així a la guerra els hòmens d'armes; figura després al front de l'host de la Ciutat i no torna al seu sitial sense haver assegurat la integritat del territori l'imperi del dret.

Dels començaments del cicle floral data la cerimònia de baixar solemnement la Senyera des de la torre a on s'arborava i davant la guàrdia d'honor dels Ballesters del Centenar de la Ploma, lligada en uns cordons d'or i seda per tal que no es puga inclinar, orgullosa de les seues victòries. I tan arrelada era en l'esperit d'aquells valencians la idea que la Senyera mai no s'havia d'inclinar ni d'umillar, que a conseguir-ho la passaven per damunt de la muralla. A baix el Racional, sobre luxos enteulat construït a l'efecte, la rebia amorosa i respectuosament, lliurant-la a mans del Justícia, al qual corresponia el gran honor de portar-la al davant de l'exercit dels Ballesters de la Ploma.

La Senyera es molt estimada i berenada dels valencians i representa, hui com ahir, el símbol sagrat de la Nostra Nacionalitat Valenciana.

En Pere Fonts i Cavaller

El penó de la conquesta

El penó de la conquesta es el que aparegué en la torre d'Ali-Bufat de la muralla que mirava al levant, el dia 28 de setembre de l'any 1238 com a senyal convinguda de la rendició de la capital de València.

Est penó va ser confeccionat per els musulmans valencians de la ciutat de València de tres teles blanques d'una grupa de cavall molt consistent, cosides, el conjunt de les quals amida 1m. 17cm. D'amplada i la mitat aproximadament de llarg. Te pintades les quatre barres vermelles de la casa real d'aragó i én caràcters negres i en castellà, la data de 1238, que és la de l'any de la conquesta.

Segons alguns historiadors, la confecció d'este penó hagué de costar llàgrimes als musulmans, perquè representava abandonar aquella terra que uns sigles abans havien saludat com el paradís, que per a ells va crear el Profeta. Onejà el penó en la torre d'Ali-Bufat, més tart del Temple, en els dies gloriosos de retorn de València a la civilització cristiana i Europea.

El Penó de la conquesta, igual que atres penons històrics, fon portat per mans del Rei En Jaume I a la ermita de Sant Vicent de la Roqueta. Després de la exclaustació de 1835, tingué lloc l'enderrocament d'una part de la esmenada ermita, i per est motiu s'efectua el trasllat del Penó de la Conquesta a l'Archiu Municipal de València.

El nom de “ Penó de la Conquesta “ li ha segut donat per diversos historiadors per diferenciar-la de la Senyera Real Valenciana, molt posterior al peno esmentat. Jaume I l'anomenava “ nostra Senyera “ osiga la seua senyal com a Rei d'Aragó, i escut de la seua casa. Així, diu en el capítul CX de la seua Cronica autobiografica:

“ E quant vench altre dia, hora de vespres enviam a dir al Rey, per tal e al Raiz Abnalmalet per tal que sabessen los Chrestians que nostra era Valencia, e que ningum mal nols fassen : que metessen NOSTRA SENYERA en aquella torra que era es del Temple. E ells dixeren quels pleya: e nos fom en la rambla, entre el Reyal e la torra, e descavalcam, edreçamnos vers orient, e ploram en nostres ulls besam la terra, per la gran merce que Deu nos havia feyta “.

I esta és la bandera de la qual parla Jaume I en la seua Crònica, és l'anomenat “ Penó de la Conquesta “.

¿Cóm distinguiries un valencianiste d'un catalaniste?

Hui amics, com per fòra i calladets no pareix que es diferencien massa els valencianistes i els catalanistes, per a aplegar a conéixer com es poden diferenciar uns i altres, hem convidat a dos dones aparentment iguals a les que els anem a fer unes quantes preguntes.

Benet – Hola a les dos. ¿Quí sou? ¿Cóm vos diuen?

Valencianiste – Yo soc Carme, i soc una bonica chiqueta que te sa casa en Chirivella.

Catalaniste – Jo soc ‘Carma’, i sòc una maca noia que te casa seva a Xirivella.

Benet – Viviu en Chirivella pero, ¿A on haveu naixcut?

Carme – En Chilches, en el bell Regne de València.

‘Carma’ – En Xilxes, en els Països Catalans.

Benet - ¿Quina penseu que és la bandera de la vostra Pàtria?

Carme – Sense cap dubte, la Real Senyera Coronada, en la seua franja blava que relluïx més bonica que el sol.

‘Carma’ – La quatribarrada clar. Hi ha qui diu que és l’ensinya de la Casa d’Aragó. Però això no és lo que nos han dit en el col·legi. A més això del blau és un invent franquiste.

Benet – Casi totes les pàtries tenen un himne. ¿Quin és l’himne de la vostra pàtria?

Carme – ¡El nomenat, Himne de València! El que es compongué per a l’Exposició Regional de València de 1909.

‘Carma’ – Encara estem en això! Els Segadors. Cóm ho gaudeixo!

Benet – A banda de l'himne oficial. ¿Hi ha alguna altra cançó que vos agrade especialment?

Carme – El color de tu bandera. És com un himne per als valencianistes.

´Carma´ – Al vent. Gaudeixo moltíssim les cançons d'eixe català de Xàtiva.

Benet – La nostra terra sempre ha segut un planter d'escriptors. ¿Podries dir-nos u o dos que t'agraden?

Carme - Miquel Adlert. Joanot Martorell.

´Carma´ – Sanchis Guarner. Joan Fuster.

Benet - ¿Qué és per a vosatres un valencianiste i un catalaniste?

Carme – Un valencianiste es una persona que s'interessa per saber de les seues arraïls i de la seua història per a defendre-la a on faça falta en raonaments científics i contrastats. Un catalaniste és una persona que com no es preocupa per informar-se de la veritat, es creu tot lo que li diuen fent d'això un verdader dogma de fe.

´Carma´ – Un valencianiste és un fasciste i un secessioniste blaver. Un catalaniste és una persona que està en la possessió absoluta de tota la veritat. Visca el Barça!

Gràcies a les dos per estar hui ací i compartir en tots nosatres el vostre temps. I com sempre dic, quede a la vostra disposició, manco a la teua ´Carma´, per que realment no tens ni idea de lo que dius.

En esta ocasió volia comentar-vos que encara exteriorment els valencianistes i catalanistes pugam paréixer iguals, hi ha algunes coses que mos diferencien, per eixemple, als valencianistes els reconeixeràs perque sempre porten pegatines com, ´No mos fareu catalans´. I als catalanistes els reconeixeràs per que porten pegatines per eixemple, recolzant el ´Correllengua´.

Ara he de dir-vos que esta entrevista no és real, a soles és un artícul més en el qual intente plasmar les grans diferencies que hi ha entre els valencianistes i els catalanistes, sense haver nomenat ni una sola volta el tema de la llengua en qualsevols dels seus aspectes.

per l'Associació Comarques de l'Antic Regne de València

¿SABIES QUE... un valencià va inventar, en el segle XVIII, el cridat “Coche volante”? Es va propondre dissenyar un artefacte que transitara sense necessitat de cavalleries, aprofitant la força de l'aire, per mig d'un sistema de veles, com els barcos. Es recolzava sobre tres rodes. L'interior tenia sis assents i, des d'ells, es conduïa tocant lleument una maneta.

Joan Cascales, l'últim parlant d'àrap de Crevillent

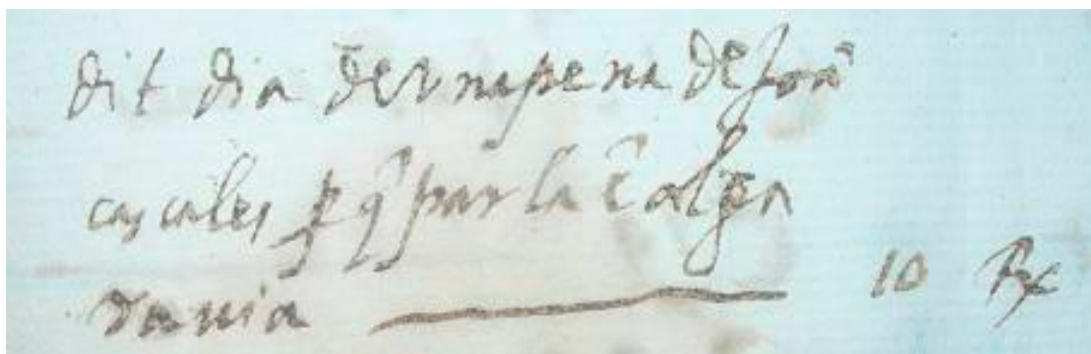
Fa una miqueta més de 400 anys es va produir l'últim acte d'un dels drames històrics més rellevants de l'Europa de l'Edat Moderna. Per este drama em referixc a la repressió sobre la població de religió musulmana i llengua àrap dialectal dels territoris de l'antiga al-Àndalus, repressió eixercida pels regnes cristians sorgits en el nord de la península Ibèrica, que durant l'edat mija varen estendre l'el seu territori cap al sur, a costa dels cridats regnes de taifes, és dir, lo que, segons l'historiografia tradicional, se solia cridar “la Reconquista”.

La persecució contra la població hispànica no cristiana i arabòfona va ser fent-se més greu i violenta en el pas a la Renaixença, ya medida que el perill turc amenaçava a l'Europa cristiana i les incursions en el nostre litoral s'intensificaven. Els moriscs, tal i com és conegut este grup ètnic, además de sofrir els prejuïns tradicionals, era contemplat cada volta més com una quinta columna enemiga en els territoris de les monarquies catòliques. L'últim acte al que nos referim té una estret relació en l'història de Crevillent: l'expulsió de tota la població morisca del regne de València i del restant de regnes ibèrics. Esta expulsió es va fer efectiva en 1609.

L'article present és una part de lo que vaig publicar fa prop d'una década en la Revista de Festes de Moros i Cristians de l'any 2013, a raïl del descobriment d'una senya curiosa en el nostre arxih parroquial, quan em trobava estudiant la antroponímia (els noms propis) dels moriscs crevillentins, per a un article que cite en la nota 2. Llavors vaig voler relacionar eixa senya en la qüestió de les últimes parles de les llengües que havien sofrit la desgràcia d'extinguir-se. Ací vos deïxe, en pocs retocs, la part estrictament referida a Joan Cascales, l'últim parlant d'àrap del regne de València.

En el transcurs d'un buidat antroponímic que vaig portar a terme en 2009 en l'archiu parroquial de Crevillent, en l'intenció d'estudiar la comunitat morisca de Crevillent, em vaig trobar en una anotació alguna cosa marginal, curiosa i molt important. En el llibre de Defunció de l'Archiu Parroquial, poc més d'un any despuix d'haver quedat consignada l'expulsió dels moriscs de Crevillent (varen partir en octubre i decembre de 1609), que fins a eixe moment havia segut una població exclusivament morisca, descobrim la següent anotació:

“Almoynes de la mare de Déu del Roser este año 1611 [...] Dit dia [30/1/1611] de vna pena de Joã Cascales p(er) q(ue) parlà e(n) algarauia _____ 10R.” (1)

Este Juan Cascales figurava en el llibre de Batisme en anys anteriors com compare d'algunes criatures (tasca encomanada normalment als cristians vells), i com va sobreviure a l'expulsió i no és citat en les llistes d'els qui varen obtindre permís per a quedar-se, podria haver passat per un cristià vell, dels pocs que hi havia en Crevillent fins a l'any 1609. La població morisca sancera havia segut aüixada feya més d'un any, només es varen quedar Joan Sala , de 40 anys i els seus tres fills, apart de dos chiquets que varen dur de la vall de Laguar (2).

Pero com llegim be clarament, Joan Cascales és multat per parlar en algaravia i este fet va quedar registrat perque els diners de la sanció se'ls va quedar la confraria de Roser. Va morir 4 anys despuix, i l'anotació nos diu que era fill de Favarella, població morisca propenca pertanyent al regne castellà de Múrcia. Açò podria explicar que eixe home haguera escapat a l'expulsió i no figurara tampoc en les llistes dels moriscs que es varen quedar. Potser algú va donar la vista grossa i l'home, gràcies a no tindre llinage morisc, va passar desapercbut. Vejam l'anotació que consigna el seu decés:

“a 20 de agosto [20/8/1615] murió J(u)an Cascales vezino q(ue) fue de Avarella, y dexó para missas rezadas por su Alma trey(n)ta Reales. Vey(n)te missas, dixo el pe Raya de Origiuela siete missas”. (3)

Evidentment, si parlava algaravia lo lògic és pensar que Joan Cascales era morisc, encara que no figure en les llistes d'els qui es varen quedar. Encara que no podem assegurar que fora l'últim parlant, ni tan sols que fora un autèntic arabòfono, té totes les característiques per a ser considerat l'últim parlant conegut, i el testimoni, realment, és impagable.

No cap dubte de que, en un moment posterior a l'expulsió dels moriscs, ell encara va parlar en algaravia, i per tant li podríem otorgar el títol de “l'últim parlant d'àrap andalusí en València” i, com a mínim, si som més modestos, l'últim parlant d'àrap de Crevillent, i crear aixina una nova fita, un nou últim parlant: Joan Cascales pot entrar en la mitologia dels últims parlants, lo siguen o no de veres. (4)

Una anotació d'este tip, en referència directa al comportament llingüístic oral d'una persona en eixa època és extremadament rara.

A lo manco esta anotació, escassa pero important, demostra sense lloc a dubtes quin era la llengua dels moriscs, la seua repressió per part de les autoritats cristianes i un cas de supervivència extrema més allà de l'expulsió.

Si este home va parlar en algaravia, és que potser hi havia algú que encara podia comunicar-se. Aparte d'este fet, que tampoc podem donar per segur, nos sitien molts més interrogants que respostes, com:

¿En quí va parlar en algaravia este home? ¿Acàs en Joan Sala o un dels chiquets d'este? ¿Acàs hi havia atres moriscs que es varen quedar i no varen ser consignats en els archius? ¿O va anar en algú que estava de pas, en un paisà d'ell, murcià, tal volta un familiar? ¿Ho tenia per costum o va ser alguna cosa aïllat? ¿Quí li va denunciar? ¿Acàs era cristià i solament va fer el farol, presumint de conéixer a l'àrap, i algú li va fer una mala jugada? ¿El fet denunciat i la multa coincidixen en la data aportada de cobro dels diners per la confraria, o va anar molt abans? ¿Els chiquets que es varen quedar, varen mantindre un coneiximent passiu de la llengua encara, fins a casi prop del sigle XVIII?

Moltes preguntes que mai tindran resposta.

L'únic fet incontestable és que la repressió llingüística va continuar, fins a l'últim estertor de la llengua àrap, que, com es veu per este eixemple, encara va poder sobreviure a l'expulsió. La mort de Joan Cascales en 1615 fa emmudir esta llengua a Crevillent per espai de casi 400 anys.

(1) Archiu Parroquial de Crevillent,

Decesos I, 74°.

(2) V. PÉREZ I NAVARRO, “De Muhammad Al-Safra Al-Qirbilyani a Santico Cachap: 600 anys de antroponímia musulmana, mudéixar i morisca en Crevillent”, dins de la comunitat morisca del Vinalopó. IV centenari de l'expulsió (1609-2009), 2009, Centre d'Estudis Locals del Vinalopó.

(3) Archiu Parroquial de Crevillent,

Decesos I, 85°.

(4) Joan Cascales va sobreviure l'expulsió inclús dels moriscs castellans, arremate en 1614. Sembla que despuix alguns d'estos varen tornar en breu al regne de Múrcia, pero no sabem res del seu comportament llingüístic, encara que podem imaginar cóm serien les condicions de la llengua en aquelles circumstàncies.

Per Vicent-Josep Pérez i Navarro Professor de Grec i Llatí

Traduït de les normes de l'AVLl, a les normes del Puig

